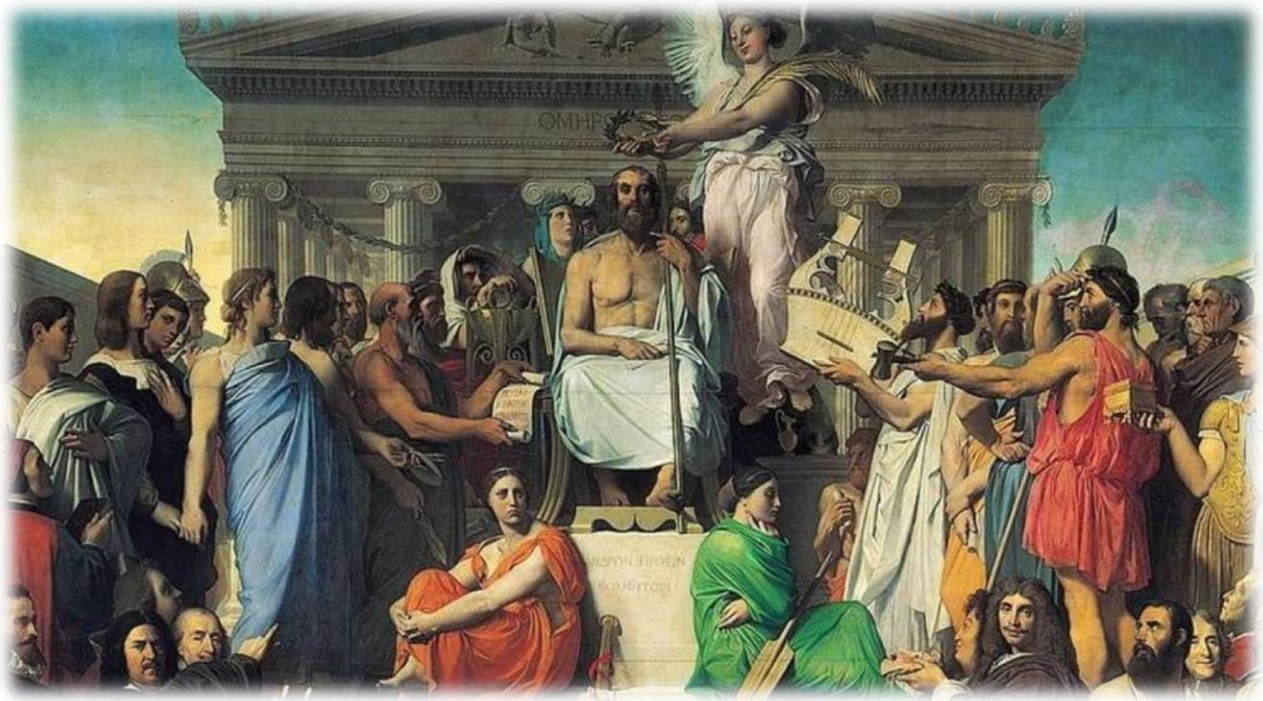


Ομηρικά έπη. Η Βίβλος του Ελληνισμού.

Γράφει ο Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού.



Μόλις πριν λίγες ημέρες, μελετητές του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ διετύπωσαν την θεωρία πως αφορμή του Τρωικού Πολέμου δεν ήταν η ωραία Ελένη, αλλά μία προίκα που υποσχέθηκαν οι Τρώες στους αχαιούς, όταν ενώθηκαν με γάμο μέλη των εκατέρωθεν οικογενειών. Η προίκα αυτή συμπεριελάμβανε τρία νησιά του Αιγαίου, τα οποία ενδέχεται να ήταν η Τένεδος, η Ίμβρος και πιθανόν η Λήμνος. Πηγή των μελετητών είναι τα γραπτά που άφησαν πίσω τους οι Χετταίοι και περιγράφουν πολεμικά επεισόδια, καθώς και τις αιτίες και τις αφορμές τους. Όλα αυτά είναι δημοσιευμένα σε πρόσφατη έκδοση του Κωνσταντίνου Κοπανιά «Το Μυκηναϊκό Αιγαίο». Πρόκειται για μία ακόμη απόδειξη πως το ομηρικά έπη, αν και απέχουν από εμάς σχεδόν τρεις χιλιετίες, αποτελούν ζωντανό κεφάλαιο της παγκόσμιας ιστορικής, καλλιτεχνικής και φιλολογικής έρευνας.

Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αποτελούν έργα παγκόσμια. Βρίσκονται στα θεμέλια του παγκόσμιου πολιτισμού και θεωρούνται πυλώνες της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ιδιαίτερα όμως για την Ελλάδα, τα έπη του Ομήρου

ανέθρεψαν επί αιώνες γενιές και γενιές ελληνοπαίδων, μυώντας τους σε αξίες πανανθρώπινες και ενισχύοντας τον πολιτιστικό, φιλοσοφικό και θρησκευτικό σύνδεσμο των ελληνικών πόλεων. Όλοι οι αρχαίοι συγγραφείς όπως ο Αισχύλος και ο Πλάτων είναι θαυμαστές και κατ' ουσίαν μαθητές του Ομήρου ενώ οι ραψωδοί που αποτελούσαν οργανωμένες οικογενειακές συντεχνίες, απήγγειλαν επί αιώνες τον Όμηρο στις μεγάλες πανελλήνιες γιορτές.

Ο Όμηρος ως πρόσωπο έχει διερευνηθεί ιδιαίτερα από την φιλολογική και ιστορική επιστήμη η οποία σχεδόν με βεβαιότητα τον έχει τοποθετήσει στο δεύτερο μισό του όγδοου αιώνα. Ο κόσμος της ποίησής του όμως είναι τουλάχιστον τέσσερις αιώνες παλαιότερος. Πρόκειται για την μυκηναϊκή κοινωνία (1600-1025) με την αριστοκρατική της οργάνωση, τον πλούτο της και την αγάπη της για πολεμικές περιπέτειες. Μπορεί τα έπη του Ομήρου αναμφίβολα να εξιδανικεύουν τους ήρωες της εποχής αυτής και οι θεοί να συγχέονται με τους ανθρώπους ως προς την εμφάνιση, τον χαρακτήρα και τις αντιδράσεις. Αποτελούν όμως, πέραν των άλλων, αναμφίβολης αξίας ιστορική μαρτυρία για σημαντικές εξελίξεις στην ελληνική προϊστορία, όπως η ανέγερση των πρώτων ναών των θεών, η χρήση του σιδήρου, η φάλαγγα των οπλιτών, η καύση των νεκρών, και σε καιρούς ειρήνης αλλά και η παρουσία των Φοινίκων στις ελληνικές θάλασσες.

Οι θεωρίες ως προς την συγκρότηση του τελικού κειμένου των ομηρικών επών υπήρξαν πολλές. Διερευνήθηκε η πιθανότητα να υπάρχει ένας αρχικός ομηρικός πυρήνας στον οποίον, με την πάροδο των αιώνων, προστέθηκαν μεγαλύτερα ή μικρότερα κείμενα. Υποστηρίχθηκε ακόμη ότι άλλος έγραψε την Ιλιάδα και άλλος την Οδύσεια. Ακόμη και η φυσική παρουσία του Ομήρου αμφισβητήθηκε. Κατά τον 18ο αιώνα άρχισε να αναπτύσσεται η θεωρία πως ο ίδιος ο Όμηρος προχώρησε σε μία σύνθεση προγενέστερων πηγών, διαμορφώνοντας ένα ενιαίο ύφος και μία στερεή ιστορική υπόθεση.

Σήμερα, οι σύγχρονοι ομηριστές τείνουν να δεχθούν ότι η Ιλιάδα και η Οδύσεια είναι πρωτότυπες στις συνθέσεις στις οποίες έχουν ενσωματωθεί στοιχεία από την παλαιότερη παράδοση. Το πρόβλημα όμως δεν είναι

φιλολογικό αλλά καλλιτεχνικό. Ο Όμηρος, του οποίου η ύπαρξη πλέον δεν αμφισβητείται, χρησιμοποιεί και, αν θέλετε, εμπνέεται από γεγονότα και δημιουργίες προγενέστερες της εποχής του. Κάνεις όμως πλέον δεν αμφιβάλλει ότι πρόκειται για έναν κορυφαίο καλλιτεχνικό δημιουργό, στον οποίον η μνήμη και η έμπνευση της στιγμής, σχήματα και αυτοσχεδιασμοί συνδυάζονται για να δημιουργήσουν ένα έργο μεγίστης πνοής.

Ο επικός ποιητής Όμηρος αφηγείται με ήρεμο τόνο χωρίς να αποκρύπτει τα προσωπικά του συναισθήματα, όταν όμως σχολιάζει καταστάσεις, αποφεύγει να αναλύσει εξονυχιστικά τη συμπεριφορά των ηρώων του. Δεν κρίνει, δεν καταδικάζει, δεν δραματοποιεί, παρά προσπαθεί να κατανοήσει μαζί με τον ακροατή-αναγνώστη την πορεία των γεγονότων. Οι παρομοιώσεις του είναι απλόχωρες, οι παρατηρήσεις του ακριβείς, η φαντασία του δεν πλατειάζει και δεν διστάζει να αντιπαραβάλει τον μακρύ προγραμματισμό με την αστραπιαία εκτέλεση. Έχει τη δύναμη να υποβάλλει στον νου του αναγνώστη εικόνες και γεγονότα με τόση ενάργεια ώστε να τα καθιστά ισόβιες μνήμες.



Δεν αποδέχεται τον ρόλο του ιστοριογράφου. Σκοπός του είναι να μεταδώσει αξίες και ευγενικά ιδανικά σε έναν κόσμο ρευστό, όπου οι κοινωνικές και πολιτικές δομές δεν έχουν ακόμα καταφέρει να τιθασεύσουν την ανθρώπινη επιθετικότητα, την εκδίκηση και τη βία. Στην Ιλιάδα, την πρώτη εκκίνηση δίνει η οργή του Αχιλλέα εξαιτίας της αδικίας που υφίσταται από τον Αγαμέμνονα. Η άρνηση του να πολεμήσει παροτρύνουν τον Πάτροκλο να του ζητήσει τα όπλα του και να αναλάβει εκείνος τη διοίκηση. Ο Αχιλλέας δέχεται, ο Πάτροκλος σκοτώνεται, ο Αχιλλέας εκδικείται σκοτώνοντας τον Έκτορα. Επιστρέφει όμως το σώμα του στον πατέρα του με μεγαλοψυχία και ευγένεια. Είναι η προσπάθεια που προαναφέραμε, μέσα σε ένα τόσο βίαιο πλαίσιο, να αναδειχθούν απαραβίαστοι κανόνες ηθικής συμπεριφοράς και μεγαλοψυχίας του δυνατού. Πίσω από τις εξιστορήσεις αναδύεται ο πόλεμος ως κοινή δυστυχία νικητών και ηττημένων και ως πανανθρώπινη εμπειρία, σύμφυτη σχεδόν με την ανθρώπινη φύση αλλά και αποκαλυπτική της ανθρώπινης τραγωδίας.

Αν και η Ιλιάδα συμποσούται μόλις σε 52 ημέρες, ο ποιητής κατορθώνει με αναδρομή στο παρελθόν και με προοιωνισμούς μελλοντικών γεγονότων να δώσει μία πανοραμική εικόνα της προϊστορίας, της διάρκειας και των επιπτώσεων του πολέμου. Παράλληλα, είναι εμφανής η προσπάθεια του να «χτυπήσει» την πόρτα του αιωνίου που εκπροσωπεί η συχνή ανάμιξη των θεών. Μέσα σε αυτόν τον πολύχρωμο καμβά αναδεικνύονται αξίες όπως η τιμή η συντροφικότητα και κυρίως η δόξα, η οποία, εκ πρώτης όψης, στηρίζεται στην πολεμική ανδρεία, κατά βάθος όμως υψώνονται άλλα χαρακτηριστικά του ανθρώπου όπως η ευγένεια και η ευφυΐα, κάτι που γίνεται εμφανές στον ήρωα της Οδύσσειας.

Τα έπη του Ομήρου ως Βίβλος των Ελλήνων και θεμέλιο της Ελληνικής παιδαγωγίας πρέπει να εκτιμηθούν όχι μόνον ως συμμετοχή του αναγνώστη σε πολεμικά κατορθώματα αλλά ως μήση σε αυτές τις διαχρονικές και πανανθρώπινες αξίες. Μία στοιχειώδης γνώση της ιστορίας των Ελλήνων εντοπίζει εύκολα τον μίτο που ενώνει το πεδίο της μάχης στην Τροία με το αλβανικό μέτωπο. Και αν τα πάθη ανθρώπων και θεών δεν κατάφεραν να μολύνουν την ευγένεια και τα ιδανικά, ας είναι αυτό μία παρηγοριά πως το

ίδιο θα συμβεί και στους επερχόμενους καιρούς, αν και τώρα ο κίνδυνος προέρχεται μόνο από τα πάθη των ανθρώπων και μεγάλη παρηγοριά αποτελεί η πέραν παντός ανθρώπινου μέτρου ευγένεια και φιλανθρωπία του αποκεκαλυμμένο αληθινού Θεού.

Πηγή : <https://www.pemptousia.gr/>